

ФІЛОСОФІЯ

УДК 218:299.513

Л. І. Мозговий*Слов'янський державний педагогічний університет*

ФІЛОСОФСЬКИЙ ЗМІСТ ДАОСЬКОЇ МІСТИЧНОЇ ПРАКТИКИ ДОСЯГНЕННЯ БЕЗСМЕРТЯ

Розглядається містико-езотерична доктрина даосизму, яка спрямована на покращення здоров'я і стану людини в цілому, на подолання смерті і набуття безсмертя, яке розуміється не тільки як продовження життя, а й як «трансцендування» за межі життєвого простору.

Ключові слова: життєвість, еліксир безсмертя, «повне дихання», «мікрокосмічна орбіта», «пестування життя», «Внутрішній вогонь».

Рассматривается мистико-эзотерическая доктрина даосизма, которая ориентируется на улучшение здоровья и человеческого состояния в целом, на преодоление смерти и приобретение бессмертия, которое понимается не только как продолжение жизни, а как «трансцендирование» за пределы жизненного пространства.

Ключевые слова: жизненность, эликсир бессмертия, «полное дыхание», «микrokосмическая орбита», «пестование жизни», «Внутренний огонь».

The thesis represents Taoist mystical and esoteric doctrine directed towards strengthening and improvement of human being, meant to overcome death and to gain immortality, which is understood to continue life as well as to transcend the boundaries of life milieu.

Keywords: vitality, elixir of immortality, full breathing, microcosmic orbit, life cherishing, inner flame.

Предметом нашої роботи є аналіз містико-езотеричної складової філософії даосизму, яка «складає основи східних бойових мистецтв, вчення про досягнення довголіття, традиційної китайської медицини» [2]. Окремо постає тема досягнення безсмертя, яке розуміється не тільки як продовження життя, а як певний вихід «трансцендування» за межі життєвого простору. Дискурс набуття безсмертя оперує натурфілософськими ідіомами, які не мають раціонально-логічних аналогів: «Мікрокосмічна орбіта», «Відтворююча сила», «Внутрішній вогонь», «пестування життя», «повне дихання», «алхімічний елемент», «еліксир безсмертя», «Вічне життя».

Містико-езотеричні мотиви даосизму пов'язані з розробкою концептуального забезпечення даоської алхімії, йоги, різноманітних медитативних практик самозаглибленого споглядання і досягнення стану просвітленої свідомості, вони репрезентують особливого роду синтез релігійних і філософських засад, який утворив оригінальний феномен культурно-філософської спадщини Сходу. Як вважає видатний російський дослідник Є. Торчинов: «суть даосизму не у філософських текстах, а в текстах, які описують даоські мистецтва та практичні методи» [5, с. 50].

Містико-езотерична практика даосизму (до речі, як і будь-яка містико-езотерична практика) була доступною лише посвяченим, тим, хто володів тайством, і певною мірою залишається закритою, прихованою, породжує найрізноманітніші інтерпретації та незгадуваний інтерес не лише на Сході, але і в сучасній європейській культурі. Зв'язок між концептуальною системою та життєвою практикою є природним для даоського вчення, як зазначає В.Малаявін: «Мудрість того, хто слідує Дао, не є знанням або мистецтвом, вона є певним умінням» [1].

Філософські даоські тексти були адресовані широкому колу китайської інтелектуальної еліти. У всякому разі вивчення «Дао де дзіна», або «Чжуань цзи» потребувало спокою, неупередженості, але не потребувало ніяких посвячень чи то присягань, скріплених кров'ю, які, були конче необхідними, наприклад, у процесі вивчення, або тільки доторкування, до езотеричного даоського знання «практичного характеру», навіть у часи великого даоського алхіміка Ге Хуна.

Містичне споглядання, яке наближалось за методами до буддистських правил психопрактик досягнення стану просвітленої свідомості, пошуки чудодійного еліксиру життя для досягнення безсмертя, алхімія та магія складають протоконцептуальний змістовний пласт даоської езотеричної літератури. В даосизмі окультно-містичний дискурс тематизує способи психорегуляції та оздоровлення, котрі досягаються спеціальними психомедитативними та гімнастичними методиками. Даоси прагнули пробудити в собі вище духовне начало та зачати всередині себе «безсмертний зародок» або виготовити «еліксир безсмертя». Напрацьовані даосами методи медитації включали в себе візуалізацію і актуалізацію (наочне уявлення) божеств як внутрішнього світу і тіла, так і Всесвіту (особливу роль відігравали відтворювані в уяві образи божеств зрок і планет), а також використання галюциногенів з набору алхімічних інгредієнтів (так зване «споглядання в чистій кімнаті»), алхімічних процедур і маніпуляцій. Медитативні психотехніки допускали поєднання в різних комбінаціях фармаколію (створення різноманітних лікарських препаратів), теургію (різноманітні форми спілкування з божественними світами), магичні талісмани. Багато знаних даоських алхіміків, наприклад Тао Хуан цзи, Ге Сюань, мали славу магів, чудотворців, безсмертних.

Є. А. Торчинов зазначав, що в 70-х рр. XX ст. наука отримала новий надзвичайно багатий матеріал для вивчення і осмислення містико-езотеричної традиції даосизму, внаслідок розкопок у містечку Мавандуй біля міста Чанша, столиці провінції Хуань. «Серед мавандуйських текстів було багато тих, що містили цінну інформацію про саму серцевину даоської... доктрини – вчення про подовження життя та набуття безсмертя» [4, с. 10].

Деякі із знайдених текстів на бамбукових планках мавандуйських поховань присвячені питанням медицини та дієтології у зв'язку з сексологічною, або, точніше, еротологічною проблематикою і були згодом запозичені як практичні методи даосизму, відомі з середньовічних текстів. По-перше, це різноманітні методи сексуальної практики – «мистецтва внутрішніх покоїв» (фан чхун чжи шу), дихальні вправи «регулювання пневми» (син цзи), гімнастичні вправи (дао інь) та деякі прийоми концентрації свідомості і споглядання. При цьому розробленість і складність описаних в текстах методик свідчить про те, що мавандуйським трактатам вже передувала багатовікова практика оволодіння мистецтвом «пестування життя». По-друге, дані тексти містять чітку вказівку на існування в передімперський період (епоха Чжань-го) розробленої концепції безсмертя, яке можна набути в процесі виконання практики пестування життя, а також слідування правилам концепції безсмертних (сяней).

Безперечно, і раніше, як наприклад, засвідчує ще легістський текст «Хань фей цзи», у Китаї були люди, які шукали способи набуття безсмертя (бу си чжи фа) і вірили у «зілля безсмертя» (бу си чжи яо), проте лише мавандуйські тексти показали як масштаб цієї віри, так і ступінь розробленості методів її реалізації, до якої особливо середньовічний даосизм додав свій внесок.

Наведемо фрагмент з мавандуйського тексту «Десять питань» (Ши вень): «Якщо вранці займатися дихальними вправами, то і пневма і тіло укріпляться, сім'я і пневма стануть подібні... воді, котра перетворюється в лід, закріпившись таким чином, і роки життя надовго збільшаться. Дух буде знаходитися у внутрішній гармонії з тілом, розумні і тваринні душі велично засяють... п'ять вмістилищ стануть міцними і здоровими, лик стане подібним нефриту і світлозарним, довголіття стане таким як у сонця та місяця, і людина стане наділеною найбільш досконалою пневмою Неба та Землі» [4, с. 13]. Гімнастичні дихальні методи при цьому описуються характерною даоською термінологією, яку співвідносять із середньовічними текстами. В одному з фрагментів «Десяти питань» має місце чітко виражений зв'язок між даоськими медичними та гігієнічними настановами і даоською теорією набуття безсмертя. Більш того присутній натяк на існування в давнині ідеї набуття безсмертя через смерть і воскресіння, так званого «звільнення від трупа» (ши цзе). В тексті використано вислів «син цзе» – «звільнення від тілесної оболонки», аналогічний терміну «ши цзе», подібний до скидання своєї шкіри змію.

Мавандуйські тексти свідчать про трансформацію давньокитайських уявлень та вірувань, які знайшли своє завершення в даоській містико-філософській традиції середньовіччя, а саме у вченні видатного даоського алхіміка Ге Хуна.

Життя Ге Хуна прийшлося саме на початок періоду «розпаду Піднебесної», періоду особливо складного в історії Китаю. Відбиток епохи чітко окреслюється в біографічних обставинах життєвого шляху автора «Баопу-цзи», яскравого твору, який поєднує філософію та алхімію. Постає Ге Хуна з знаковою в справі секуляризації та «сцієнтифікації» класичного езотеричного даосизму. Саме Ге Хун здійснив те, що російський дослідник А. Маслов характеризує в якості «залучення містериальної чуттєвості до суспільного життя» [3, с. 73].

Відтворити життя Ге Хуна нескладно, тому що він сам написав власну біографію. Він народився в родині аристократів, які служили спочатку династії Хань, а пізніше – царству У, але цікавим є той факт, що його сім'я з давніх поколінь була пов'язана з езотеричною традицією південнокитайського даосизму, що успадкував вчення і практику ранньоханської епохи, відомих під назвою традиції «Письмен Трьох Августійших» – сань хуан вень (мається на увазі, що один з них, відомий Жовтий Імператор, Хуан-ді, даоський безсмертний маг і алхімік вознісся на Небо). Це була традиція алхімічних таїнств виготовлення еліксиру вічного життя, астрологічного детермінізму, мистецтва виготовлення магичних амулетів, вимовлення могутніх заклинань і володіння методами даоської гімнастики дао інь, дихальними вправами і мистецтвом «внутрішніх покоїв» – даоською сексуальною практикою. Всі названі практики знайшли своє відображення на сторінках трактата Ге Хуна. Ця традиція різко контрастувала із школою «Небесних Наставників» (тянь ши дао), з її тенденцією до теократичної спрямованості, що проявлялося в її літургійній практиці та обцинних богослужіннях. Тут простежується аналогія із критичним ставленням європейських середньовічних містиків до літургійного ритуалу.

Не зважаючи на те, що освіта Ге Хуна мала переважно конфуціанський характер, він дуже рано зацікавився даоським окультизмом під впливом даоського вчителя-наставника Чжен Си-Юань (Чжен Іня), який у свій час навчався у знаменитого мага Цзя Ци (Цзо Юань-фана). Ге Хун особисто відправлявся на північ Китаю у пошуках невідомих йому рукописів езотеричних даоських текстів.

Губернатор Гуанчжоу Ден Юе, на службі у якого був Ге Хун, не бажав залишатися без компанії такої видатної людини і тримав алхіміка біля себе. Ге Хун, змирившись з долею, поселився на горі Лофушань, біля Гуанчжоу, де, оточений учнями, він займався алхімічними пошуками, під покровительством Ден Юе, якого, до речі, він глибоко поважав і як покровителя, і як друга. Своїм учням Ге Хун передав тексти, які мав у своєму розпорядженні, і таємні даоські посвячення.

Перед смертю Ге Хун запросив Ден Юе листом терміново його відвідати, але губернатор затримався у справах і прибув на гору, коли Ге Хун був уже мертвий. Далі починається легенда, згідно з якою Ден Юе побачив, що тіло великого містика залишається лег-

ким і гнучким, не піддаючись трупному заціпенінню. Під час поховання учні Ге Хуна, здивовані легкістю труни, відкрили її і побачили, що вона порожня. Так Ге Хун був залучений до даоського пантеону в якості «безсмертного, що звільнився від трупа» (ши це сянь), тобто святого, який набув безсмертя через смерть і воскресіння. Ге Хун вважався серед своїх друзів та учнів людиною дуже скромною, невибагливою і мовчазною. Тому і прозвали його Мудрецем, що Обіймає Первозданну Простоту (Бао пу чжи ши). Вислів «обіймати Первозданну Простоту» (бао пу) походить з даоського класичного тексту «Дао де цзин». У великого Лао цзи цей вислів означає слідування природності (ци шань) і відмову від хитросплетень. Цю ідіому Ге Хун і використав для назви свого знаменитого трактату, який є дуже важливим для нашого дослідження. Перед тим як детально проаналізувати представлену Ге Хуном концепцію життя, викладену в трактаті «Баопу-цзи» як вищої цінності, тісно пов'язану з даоським вченням про безсмертя і шляхи його набуття, варто проаналізувати причетність цієї концепції до давнього даоського тексту «Чжуан цзи».

В ранніх даоських текстах, і в першу чергу, в «Чжуан цзи», життя і смерть як дві фази процесу змін та метаморфоз єдиної універсальної сутності-субстанції не визнавалися вищими і остаточними. В езотеричній доктрині «Чжуан цзи» бачимо повну відповідність даоській доктрині безсмертя не просто як безкінечного подовження профанічного фізичного існування, а як певне трансцендування (чао ши; чаосу). Наприклад в «Чжуан цзи» описуються видатні «божественні люди з гори Гуеншань», які не загинуть навіть коли розплавляться гори і каміння, залишаться неушкодженими навіть коли морські води піднімуться до небес. Ці досконалі люди древності дивилися на життя і смерть як на єдиний процес змін [5, с. 96]. Але в іншому аспекті звучать роздуми про міфічних персонажів і правителів ідеальної древності, які охопили Дао-Шлях і, відповідно, набули сакрального божественного статусу і безсмертя. Тут Дао витлумачується як джерело життя основа сакральності: саме воно робить божественними божества-шень, і, навіть, самого верховного першопредка імператорів (ди). Той, хто набуває Дао в його неподільній цілісності, набуває і його сакральність і безсмертя. Разом з тим такий безсмертний («божественна людина») не відокремлює свою особистість від світового цілого, а дивиться на суще як на власне «я», ховаючи таким чином своє я в «Я» Піднебесної. І тепер він може сам перебувати в будь-яких формах, володарювати не володарюючи над простором і часом підкоривши процеси світових метаморфоз. І це вище досягнення, згідно доктрині «Чжуан цзи», перевищує «плавання по хвилям великих змін». Ідея тіла-мікрокосмосу трансформується в ідею розширеного «я» до розмірів вселенського тіла Неба, Землі і всієї множини сущого, а це вже означає безсмертя і досконалість. Всі методи набуття безсмертя, і в першу чергу, практики «пестування життя» спрямовують посвяченого до набуття духовної досконалості і трансцендування до вищих цінностей, що і знайшло своє відображення в «Баопу цзи».

Трактат «Баопу цзи» був написаний між 317 та 320 рр. Цікаво, що саме в написаних спершу розділах трактату немає і натяку на основні сюжети езотеричних глав – вчення про безсмертя і шляхах його набуття, алхімію, магію, тощо. Очевидно, автор спочатку написання не планував демонструвати свої езотеричні знання, а хотів обмежитися соціальною проблематикою. Однак, з часом Ге Хун пише абсолютно самостійний, незалежний від попереднього, завершений текст, який умовно і навіть штучно поєднує з уже створеним, пропонує таким чином трактат в двох частинах: перша отримує назву «зовнішнього», або «екзотеричного», розділу (вай пян), а друга – «внутрішнього», або «езотеричного», розділу (нейпян).

Сталося майже диво, світ дізнався про невідомого раніше Ге Хуна: респектабельний конфуціанець постав даоським магом, відстоюючи можливість набуття безсмертя і виготовлення еліксиру вічного життя. Саме цей текст представляє для нас великий інтерес, саме цей трактат прославив і обезсмертив ім'я Ге Хуна, показавши його не лише як мислителя-полеміста, але і як одного з видатних вчених-природознавців Древнього Китаю як великого містика своєї епохи. Він цитує «Дао де цзин», езотеричні канони безсмертних (сянь цзин), проголошує віру в безсмертя (до речі, тілесне) та в безсмертних, в магію, астрологію, алхімію, нумерологію.

Ге Хун одночасно був філософом, вченим-експериментатором, емпіриком і як це не парадоксально, – містиком, інтуїтивістом.

Обмеженість самого наукового знання і наукового методу того часу не сприяла розмежуванню можливого від неможливого, реальних зв'язків від фантастичних. Ге Хун лише торкається даоської онтології і метафізики, зосереджуючи увагу на проблемах алхімії, а саме і в четвертій главі – на «великих еліксах безсмертя», в одинадцятій – на фармакології та криптоботаніці «безсмертя», в шістнадцятій – на аурифікації та златотворенні. Ге Хун вважав вищі знання елітарними, він писав так: «Древні надзвичайно цінували ці методи і вважали їх таємними. Тому вони уникали говорити про них відкрито і використовували тільки особливу секретну мову» [4, с. 510], або «...звичайним людям ніколи не можна їх «таємні знання», ні бачити, ні чути» [4, с. 258].

Головна ідея трактату полягає у тому, що існує шлях набуття безсмертя людиною за умов, що вона, пестуючи своє тіло лікарськими засобами, робить так, що всередині неї не виникають ніякі хвороби, а поза нею не стаються ніякі біди і це дозволяє їй насолоджуватися вічним вбачанням істини. Але пересічним людям, які мають довіру лише до звичайного, повсякчасного ця ідея важкоосяжна і від того закрита, недоступна «Шлях набуття безсмертя важкий, і йти ним треба поступово; він також передбачає низку заборон і можливостей. Ті люди, які не мають волі до подолання мирського, не мають дара могутньої сили, не можуть слідувати йому. Тіж, в чиему серці виникає сумнів, звертають з півдороги, з жаром переконуючи, що ніякого шляху безсмертних немає і плід подовження життя не можна набутти» [4, с.233]. За словами ж великого даоського алхіміка, якщо існує мистецтво зміни тіла, видихання

вогню, заклинання змій, ковтання ножів, викликання хмар, примодіяння риб та черепах, ходіння по воді як по суші, ходіння по лезу ножа без появи ран на ногах, створення ілюзій, то, відповідно, виправдано припустити існування вищого мистецтва осягнення Дао, але його не всім дано не лише освоїти а й навіть усвідомити. Вчення викладене в «Баопу-цзи» – утаємничене і для утаємничених.

Людський шлях – це смачна їжа, гарні одяжі, втіхи сил інь та ян, високі офіційні посади, приємна зовнішність, – стверджував Ге Хун, але тільки деякі мужі здатні займатися практиками, освоювати методи набуття безсмертя, пам'ятаючи про користь самовдосконалення. Таких одиниці, коли вони бачать багатство, або вродливих жінок – їхнє серце не спокушається, коли вони чують марнословів – їхня воля залишається непорушною.

Згідно вченню Ге Хуна, якщо зовсім не вдосконалюватися в благій поведінці, а тільки займатися магією, то подовження життя набутти неможливо. Спочатку треба накопичувати заслуги, а потім – викоринювати недоліки. Найвищими чеснотами тих, хто прагне набуття Дао-Шляху є допомога людям, оберігання їх від небезпеки, відданість, синівська пошана, поведінка у відповідності з нормами гуманності і вірності, що свідчить про морально-етичне значення в межах містико-езотеричної даоської практики.

Етичні техніки життя людини корелюють з певною «дієтикою» еліксиру безсмертя. Мова йде про те, що, коли добрі справи ще не довершені, а прийом еліксиру безсмертних вже розпочато, то користі від нього не буде ніякої. Якщо здійснювати добрі справи, але приймати зілля безсмертя, то, хоча і не можна буде досягати безсмертя, все ж можна буде уникнути передчасної смерті.

Автор «Баопу-цзи» вказує, що дві речовини – перегнана кіноварь і золотий розчин – є основними у вченні про шлях безсмертя. «Золото і кіноварь – це такі речі, які чим більше нагриваєш, тим більше сокровенними стають їх перетворення. Коли жовте золото поміщають у вогонь, то воно не руйнується і через сотню переплавок, а коли його поховають, то воно ніколи не згніє. Коли ці дві речовини приймати всередину, то загартовуєш своє тіло, а це дає людині можливість не старіти і не помирати. Це означає позичання сили зовні речей для укріплення самого себе... Багато людей на світі, які не вірять у вище Дао і тому не піклуються про подібні речі», – сказано в «Баопу-цзи» [4, с. 253].

Той, хто проникне в суть Дао-Шляху і приготування кіноварного еліксиру, вважав Ге Хун, зможе приводити в гармонію сили інь – ян, управляти духами і демонами, володарювати над вітром і дощем, керувати колісницею запряженою дев'ятьма драконами та дванадцятьма білими тиграми (це метафоричне висловлювання про владу над силами природи), йому підпорядкуються всі безсмертні Піднебесної.

Немає кінця еліксирам, які можна приготувати і вживати. Але, попереджає Ге Хун, треба чекати особливого дня для його приготування. Тільки тоді вживання зілля дарує духовну досконалість.

Не можна знайомити з секретами приготування еліксирів сторонніх людей. Якщо розкрити секрет приготування еліксиру непосвяченим, то зілля не вийде і ніякі духи не побажають прийти після прийому кіноварі у такому разі.

Доцільно констатувати тісний зв'язок даоського вчення про безсмертя з загальними принципами китайського світосприйняття, в якому сакралізується чутевий космос, а в житті вбачається вища цінність. Хто такі безсмертні? Китайський ієрогліф «безсмертний» (сянь) графічно відтворює пернату істоту, ймовірно шамана, здатного до магічного польоту у стані трансу (ідея запозичена у віруваннях східного приморського царства Ци). В китайських текстах слово «сянь» використовується у дієслівному значенні «підійматися вгору», відповідно, етимологічно це слово виражає не стільки ідею безсмертя, скільки деяку утаємничену здатність возноситися у вищі сакральні світи. Проте, з часом акценти були зміщені, ідея безсмертя стала домінувати над ідеєю містичного вознесіння. Тим не менш завжди передбачалась причетність сяня до божественного і його націленість надприродними силами та можливостями. Вважалося, що при набутті безсмертя (чан шен бу си), по-перше, змінюється сама зовнішність людини (зіниця стають квадратними або подвійними, вуха загострюються, тощо), по-друге, вони набувають низку надприродних здібностей (від левітації до вміння одночасно перебувати в декількох місцях і ставати невидимими), по-третє, вони стають такими ж довговічними «як Небо і Земля».

В середньовічних даоських текстах виокремлюється декілька типів безсмертних (до дев'яти), але найбільш поширеною являється трьохчленна класифікація безсмертних. Це небесні безсмертні, землі безсмертні та безсмертні звільнені від трупа.

Доводячи існування безсмертних, Ге Хун активно посилається на авторитетних в китайській традиції істориків, на свідчення сучасників, доповнюючи раціональну аргументацію емпіричною, що теж свідчить про нього як про досвідченого полеміста [5, с. 123].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що не лише для Ге Хуна, а й для всієї даоської традиції набуття безсмертя та існування безсмертних було не питанням віри, а предметом науки, знання і логічного доказу, що різко дистанціювало даосизм від більшості інших вчень, які апелювали в першу чергу до дива та віри. Це піднімає даосизм з рангу релігійної віри до статусу містико-філософського вчення.

Бібліографічні посилання

1. Антология даосской философии [Электронный ресурс] – Режим доступа: // <http://ki-moscow.narod.ru/litra/zen/dao/dao.htm>
2. Лао-цзы. Книга пути и благодати [Электронный ресурс] / Лао-цзы // <http://www.universalinternetlibrary.ru/book/laotzi/1.shtml>
3. Маслов А. А. Китай: колокольца в пыли. Странствия мага и интеллектуала [Текст] / А. А. Маслов. – М. : Алетей, 2005. – 376 с.

4. Торчинов Е. А. Пути обретения бессмертия: Даосизм в исследованиях и переводах Е.А. Торчинова [Текст] / Е. А. Торчинов. – СПб., 2007. – 605 с.
5. Торчинов Е. А. Пути философии Востока и Запада: познание запредельного [Текст] / Е. А. Торчинов. – СПб. : Азбука классика, 2007. – 480 с.

Надійшла до редколегії 26.01.11

УДК 141.31

А. В. Мищенко

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

ЭКЗЕГЕТИЧЕСКИЙ МЕТОД АВГУСТИНА АВРЕЛИЯ: ПЕРЕХОД ОТ СЛОВА К ЗНАКУ

Проанализованы особенности экзегетического метода Августина Аврелия та його відмінності від екзегези представників Александрійської школи.

Ключові слова: Августин Аврелий, экзегетика, слово, знак.

Проанализированы особенности экзегетического метода Августина Аврелия и его отличие от экзегезы представителей Александрийской школы.

Ключевые слова: Августин Аврелий, экзегетика, слово, знак.

In the article the peculiarities of exegetical method of Augustine of Hippo were analyzed and the distinction of his method from other Alexandrian school representatives was studied.

Keywords: St. Augustine, exegesis, word, sign.

Х.-Г. Гадамер подчеркивал, что в XX в. именно проблемы языка займут центральное положение в философии. Герменевтическая же проблематика, в основании которой лежит проблема языка, играет особую роль в жизни современного общества, в том числе и украинского. Необходимость понимать мир, себя, а значит и свое место в мире, приводит нас к необходимости присоединиться к диалогу культур. Средневековые мыслители – великие собеседники, от общения с которыми не стоит, да и невозможно отказаться.

В этой связи особое внимание следует обратить на экзегетические идеи Августина Аврелия, мыслителя, который не просто попытожил герменевтическое наследие своих предшественников, но и стал автором ряда принципиально новых идей.

В последнее время интерес к средневековым мыслителям возрос. В частности, в 2006 г. была пересиздана выдающаяся работа Августина Аврелия «Христианская наука», посвященная экзегезе; vyšли в свет монографии, посвященные этому мыслителю, авторства К. Кремона и Т. Б. Эрикссена. Особо стоит отметить также ра-